

บทสรุปผู้บริหาร

(Executive summary)

- ชื่อเรื่อง** : โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำในพื้นที่จังหวัดชัยนาท
- : Area Based Development Research for Comprehensive and Accurate Poverty Solution : Case Study in Chainat Province.
- ผู้วิจัย** : สถาบันวิทยาลัยชุมชน
- แหล่งทุน** : หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) ,สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ,กระทรวงการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำในพื้นที่จังหวัดชัยนาท มี 5 คำถามวิจัยหลัก คือ (1) การต่อยอดการค้นหาและสอบทานข้อมูลคนจนที่ทำให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพครบทั้ง 100% จะมีระบบและกลไกอย่างไร (2) การวิเคราะห์และส่งต่อความช่วยเหลือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนพื้นที่ ส่วนจังหวัดและส่วนกลางอย่างมีประสิทธิภาพให้ได้ 100% จะมีระบบและกลไกอย่างไร (3) จะมีโมเดลแก้จนแบบใดที่จะแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำ (4) ระบบการหนุนเสริมเพื่อพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายหรือเชื่อมโยงให้เกิดแผนพัฒนาเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนระดับพื้นที่/จังหวัดควรเป็นอย่างไร **วัตถุประสงค์การวิจัย 4 ข้อ** ดังนี้คือ (1) เพื่อพัฒนาระบบและกลไกการค้นหาและสอบทานข้อมูลคนจนในจังหวัดชัยนาทที่ทำให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพครบทั้ง 100% (2) เพื่อพัฒนาระบบและกลไกวิเคราะห์และส่งต่อความช่วยเหลือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนพื้นที่ ส่วนจังหวัดและส่วนกลางอย่างมีประสิทธิภาพให้ได้ 100% (3) เพื่อพัฒนาโมเดลแก้จนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำ (4) เพื่อพัฒนาระบบการหนุนเสริมเพื่อพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายหรือเชื่อมโยงให้เกิดแผนพัฒนาเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนระดับพื้นที่/จังหวัดชัยนาท

วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งใช้เครื่องมือใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสอบถามที่ทีมวิจัยกลางสร้างขึ้นบนฐานแนวคิด “ระบบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน” (Sustainable livelihoods) เพื่ออธิบายทุน 5 มิติ ที่ส่งผลต่อการดำรงชีพของคนยากจน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนทางกายภาพ ทุนทางการเงิน ทุนทางธรรมชาติ และทุนทางสังคม ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้กระบวนการ การสนทนากลุ่ม (focus group) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept interview) และการจัดทำข้อมูลเชิงลึกของชุมชน (Village profile) เพื่อสอบทานข้อมูล อธิบายสถานการณ์ความยากจน วิธีการดำรงชีวิต และกลยุทธ์การเอาตัวรอด ของคนจนเป้าหมาย ผ่านกระบวนการแบบมีส่วนร่วม (Participatory approach)

สรุปผลการดำเนินโครงการวิจัย

จากการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำในพื้นที่จังหวัดชัยนาท ปีที่ 2 จำแนกข้อสรุปสำคัญออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการดำเนินงานตามแผนการดำเนินงานวิจัย 5 ระยะ มีความก้าวหน้าดังนี้คือ

ระยะที่ 1 การค้นหาข้อมูลครัวเรือนคนจนเป้าหมายที่แม่นยำ นักวิจัยได้ดำเนินการค้นหาข้อมูลครัวเรือนเป้าหมายเพิ่มเติม (Add on) ที่ไม่ได้อยู่ในระบบข้อมูล TPMAP และ จปฐ. ซึ่งเป็นคนจนเป้าหมายที่แท้จริง แต่ตกสำรวจและไม่อยู่ในระบบข้อมูลตั้งแต่ต้น (Exclusion Error) เพื่อให้เข้าถึงการส่งต่อและความช่วยเหลือ การดำเนินการค้นหา ใช้กลไกความร่วมมือดำเนินการค้นหาและสอบทานในระดับพื้นที่ทั้งในส่วนของจังหวัดอำเภอ และตำบล เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามที่สร้างขึ้นบนฐานคิด “ระบบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน” (Sustainable livelihoods) วิธีการค้นหาข้อมูลครัวเรือนเป้าหมาย ใช้กลไก “นักจัดการข้อมูลชุมชน” เป็นผู้ลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์คนจนในครัวเรือนเป้าหมาย การสอบทานความถูกต้องของข้อมูลแบบมีส่วนร่วม นักวิจัยได้จัดเวทีร่วมระหว่างนายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ท้องที่ และท้องถิ่น เพื่อประสานความร่วมมือในการสอบทานข้อมูลให้ครบ 100% จากฐานข้อมูล TPMAP และ จปฐ. รวมถึงการ Add on ครัวเรือนเพิ่มเติมจากการชี้เป้าโดยชุมชน ในอำเภอสรรพยา ซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายในการปฏิบัติการแก้จน ในปีนี้ 2 กลไกการสอบทานคุณภาพของข้อมูล นักวิจัยมีกระบวนการคัดเลือกผู้เก็บข้อมูล “คนจนเป้าหมาย” จัดให้มีเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาทักษะการเก็บข้อมูล วางแผนกำหนดเวลาการทำงานร่วมกันโดยมีนักวิจัยพื้นที่ทำหน้าที่ติดตามการดำเนินงานเก็บข้อมูลให้แล้วเสร็จ และตั้งกลุ่มไลน์เพื่อรวบรวมข้อมูลของ “คนจนเป้าหมาย” และตรวจสอบความถูกต้องของข้อความถามและคำตอบที่มีความสอดคล้องกันก่อนบันทึกข้อมูลในระบบ Livingonnewpace.com **ผลที่ได้รับคือ** (1) กลไกความร่วมมือการค้นหา สอบทาน และชี้เป้าครัวเรือนเป้าหมายระดับพื้นที่ (2) ระบบและกลไกการค้นหา สอบทานและชี้เป้าครัวเรือนเป้าหมายที่แม่นยำ (3) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนเป้าหมายจำแนกตามทุนการดำรงชีพ 5 มิติ และสถานการณ์ที่นำไปสู่ปัญหาความยากจนของครัวเรือนเป้าหมาย (4) ผลการสอบทานข้อมูลครัวเรือนรั่วไหล (inclusive error) และครัวเรือนตกหล่น (exclusive error) (5) ผลการส่งต่อความช่วยเหลือ

ระยะที่ 2 การพัฒนากลไก และกระบวนการแก้จนในพื้นที่ด้วย “เครือข่ายนักจัดการข้อมูลชุมชน” ร่วมกับภาคีทั้งในพื้นที่และนอกเพื่อสร้าง platform การแก้ปัญหาความยากจน นักวิจัยได้ พัฒนาศักยภาพนักจัดการข้อมูลชุมชนโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ในการลงพื้นที่ปฏิบัติการวิเคราะห์ศักยภาพทุนชุมชน และการเลือกโอกาสการพัฒนาของครัวเรือนเป้าหมาย **ปรับปรุงทำคู่มือ “คู่มือการพัฒนาศักยภาพนักจัดการข้อมูลชุมชน (Capacity building)”** รวมถึงผลักดันแผนงาน/โครงการแก้ปัญหาความยากจนให้บรรจุในแผนพัฒนาตำบล อำเภอ และจังหวัด **ผลที่ได้รับ คือ** (1) “เครือข่ายนักจัดการข้อมูลชุมชน” พื้นที่ปฏิบัติการแก้จน 212 คน (2) คู่มือการพัฒนาศักยภาพนักจัดการข้อมูลชุมชน (3) ผลการวิเคราะห์ปัญหา ความต้องการ และศักยภาพของคนจนและชุมชน และทางเลือกการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน (4) เวทีความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน (Platform) ในระดับพื้นที่ ได้แก่ ระดับอำเภอและระดับตำบล

ระยะที่ 3 การพัฒนาต้นแบบนวัตกรรมสำหรับการแก้ปัญหาความยากจนที่เหมาะสมกับพื้นที่ นักวิจัยได้พัฒนาต่อยอดจากปีที่ 1 (1) “นวัตกรรมปุ๋ยหมักจากมูลแพะ ปุ๋ยแห่งการให้โอกาส” วิสาหกิจชุมชนกลุ่มพัฒนาอาชีพตำบลโพงาม โดยได้ตรวจสอบ และรับรองคุณภาพปุ๋ยหมักมูลแพะ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ปุ๋ยหมักมูลแพะ เป็นปุ๋ยอัดเม็ด ชุดพร้อมปลูก และการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายร่วมกับสมาพันธ์ SME

ในห้างสรรพสินค้าเครือ the mall (2) การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการแปลงรวมเพื่อสร้างรายได้และ การมีงานทำแก่ครัวเรือนเป้าหมาย และออกแบบโมเดลแก้จนตำบลโพรงน้ำดำออก อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท โดยมีกิจกรรมสำคัญที่จะดำเนินการภายใต้โมเดลแก้จน ได้แก่ (2.1) พัฒนาห่วงโซ่อุปทานสมุนไพรคุณภาพโดยภาคี ความร่วมมือ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตครัวเรือนยากจน จังหวัดชัยนาท (2.2) การบริหารจัดการการปลูกพืชผักระยะ สั้นในพื้นที่แปลงรวม ตำบลโพรงน้ำดำ อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท (3) **กองทุนข้าวสาร** เป็นแนวทางการพัฒนา ครัวเรือนพึ่งพิงให้สามารถมีข้าวสารกินโดยไม่ต้องซื้อ จึงเกิดแนวคิดการจัดตั้ง “กองทุนข้าวสาร” จากการระดม “การทอดผ้าป่าข้าวสารเพื่อคนจน” และพัฒนาแนวทางดำเนินการและการบริหารจัดการให้กองทุนมีความยั่งยืน (4) **กองทุนแก้จน** ทำหน้าที่เป็น “ไมโครไฟแนนซ์ (Microfinance)” สำหรับครัวเรือนรอการพัฒนา โดยนำผล กำไรจากการประกอบการของกลุ่มวิสาหกิจแก้จนมาบริหารจัดการร่วม ให้สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อต่อยอด พัฒนาอาชีพ (5) **เครือข่าย ช่าง D Home: คลังแรงงานแก้จน** เป็นแนวทางการดำเนินงานเกิดจากข้อมูลความ ต้องการช่างในการซ่อมแซมบ้านที่ทรุดโทรมจากภัยน้ำท่วม แต่ยังขาดแรงงานช่างซ่อมแซมบ้าน โดยจับคู่ (Matching) กับคนจนเป้าหมายที่มีทักษะด้านช่าง **ผลที่ได้รับคือ** (1) “นวัตกรรมปุ๋ยหมักจากมูลแพะ ปุ๋ยแห่งการ ให้โอกาส” วิสาหกิจชุมชนกลุ่มพัฒนาอาชีพตำบลโพรงน้ำดำ (2) การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ด้วยการเกษตรแปลงรวม และปีที่ 2 ได้แก่ (3) กองทุนข้าวสาร (4) กองทุนแก้จน และ (5) ช่าง D home: คลังแรงงานคนจน

ระยะที่ 4 การพัฒนาระบบการติดตาม ประเมินความยากจน และเกณฑ์ในการออกจาก ความยากจน ของครัวเรือนเป้าหมาย นักวิจัยได้จัดทำข้อตกลงเบื้องต้น เรื่องกลไกที่ใช้ในการติดตาม ประเมิน ความยากจน โดยมี พัฒนาชุมชน เทศบาล และนักจัดการข้อมูลชุมชน เป็นกลไกดำเนินการ (1) นำร่องระบบการ ติดตาม ประเมินความยากจน พื้นที่ตำบลโพรงน้ำดำ อำเภอสรรพยา (2) พัฒนากลไกการติดตามประเมินความยากจน (3) พัฒนาเกณฑ์การประเมินสถานะความยากจน **ผลที่ได้รับคือ** (1) ระบบการติดตาม ประเมินความยากจน (2) ระบบติดตามผลความช่วยเหลือ (3) เกณฑ์การประเมินสถานะความยากจน

ระยะที่ 5 การประเมินความสำเร็จของโครงการ การเผยแพร่ และรายงานผลการวิจัย ดำเนินการ (1) ถอดบทเรียนการออกแบบนวัตกรรมแก้จน ร่วมกับนักจัดการข้อมูลชุมชน หน่วยงานในพื้นที่ ประกอบด้วย เทศบาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก (2) แผนงาน/โครงการ จากโครงการวิจัยได้รับการบรรจุในแผนพัฒนาจังหวัดชัยนาท ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 -2570) และแผนปฏิบัติ ราชการประจำปีงบประมาณ 2566 ของจังหวัดชัยนาท (3) ลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) การใช้ระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนในระดับพื้นที่ เพื่อแก้ปัญหาความยากจน อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท (4) วิเคราะห์และประเมินความสำเร็จของโครงการนวัตกรรมแก้จนด้วยเครื่องมือ SROI /SLROI **ผลที่ได้รับ คือ** (1) บทเรียนกระบวนการวิเคราะห์และออกแบบการแก้ไขปัญหาความยากจน (2) แผนงาน/โครงการของ หน่วยงาน (3) ผลการประเมินปฏิบัติการแก้จน

ตอนที่ 2 ผลการดำเนินงานวิจัยในปีที่ 2 ตามวัตถุประสงค์การวิจัย 4 ข้อ ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 การพัฒนาระบบและกลไกการค้นหาและสอบทานข้อมูลคนจน ในจังหวัดชัยนาทที่มีคุณภาพครบทั้ง 100% มีข้อสรุปสำคัญ 2 ประเด็นคือ 1. ระบบการค้นหาและสอบทาน ครัวเรือนคนจนเป้าหมายที่แม่นยำ 2. ผลการค้นหาและสอบทานครัวเรือนเป้าหมาย

(1) ระบบการค้นหาและสอบทานครัวเรือนคนจนเป้าหมายที่แม่นยำ เป็นกระบวนการ การดำเนินงานที่ทำให้ค้นพบ “คนจนจริงในปัจจุบัน” แยกคนจนไม่จริงออกจากระบบข้อมูลได้ เป็นที่ยอมรับ

ในข้อมูลและกระบวนการค้นหา จากทั้งตัวคนจน คนในชุมชน และหน่วยงานในพื้นที่ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนดำเนินการเพื่อแก้ไขความยากจนได้จริง เป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับ **การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ในกระบวนการค้นหาคนจน** ตั้งแต่การออกแบบกระบวนการค้นหา การสำรวจข้อมูล และการสอบถามข้อมูลคนยากจน **การมีตัวชี้วัดความยากจนที่ยอมรับร่วมกัน** ของทั้งคนจน ชุมชน และหน่วยงาน ที่ทำให้สามารถระบุตัวคนจนจริงออกมาได้ และแยกคนจนไม่จริงออกจากระบบข้อมูล มีระบบและกลไกดำเนินงาน ดังนี้

(1.1) เวทีชุมชนสอบถามข้อมูลเบื้องต้น ที่เป็นเวทีร่วมระหว่างหน่วยงานและชุมชน เพื่อประสานความร่วมมือในการเก็บข้อมูลจากฐานข้อมูล TPMP และ จปฐ. รวมถึงการ Add on ครั้วเรือนคนจนจากการชี้เป้าโดยชุมชน ให้ครบ 100%

(1.2) กลไกนักจัดการข้อมูลชุมชนสำรวจข้อมูลด้วยแบบสำรวจที่สร้างขึ้นตามแนวคิด SLF นำเสนอทรัพยากรหรือทุน 5 มิติ ที่ส่งผลต่อการดำรงชีพของคนยากจน ที่ให้ความสำคัญ กับ “คน” มากที่สุด มุ่งหาความเข้าใจที่ตรงและถูกต้องตามความเป็นจริงในเรื่อง “ศักยภาพของคน” ในการแปลงสินทรัพย์หรือต้นทุนที่มีอยู่เพื่อผลลัพธ์ในการดำรงชีพที่ดีขึ้น เป็นเครื่องมือสำคัญในการสอบถามข้อมูลและประเมินฐานทุนหรือศักยภาพในการพัฒนาตนเองหรือแก้ไขปัญหาความยากจนของคนจนและครัวเรือนเป้าหมายเพื่อนำไปสู่การพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาความยากจนโดยใช้ข้อมูลครัวเรือนเป้าหมาย ตั้งต้นจากฐานข้อมูลครัวเรือนเป้าหมายในระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า TPMP และบันทึกข้อมูลในระบบ LONP

(1.3) จำแนกกลุ่มเป้าหมายครัวเรือนคนจนตามทุนและศักยภาพออกเป็น 4 กลุ่ม ตามเกณฑ์ที่นักวิจัยพัฒนาขึ้น ได้แก่ ครัวเรือนอยู่ลำบาก ครัวเรือนอยู่ยาก ครัวเรือนอยู่ได้ และครัวเรือนอยู่ดี

(1.4) จำแนกกลุ่มเป้าหมายครัวเรือนคนจนตามทุนและศักยภาพ ออกเป็น 3 กลุ่ม ด้วยเวทีชุมชน ได้แก่ กลุ่มครัวเรือนพึ่งพิง กลุ่มครัวเรือนรอการพัฒนา และกลุ่มครัวเรือนประกอบการ

(1.5) สอบถามข้อมูลครัวเรือนเป้าหมายที่รั่วไหล (inclusive error) หมายถึง ครัวเรือนเป้าหมายที่มีชื่อในระบบ TPMP ที่มีความเป็นอยู่ดี โดยคัดกรองจากตัวแปรในระบบฐานข้อมูล และคัดกรองจากการสอบถามแบบมีส่วนร่วมโดยใช้กลไกนักจัดการข้อมูลชุมชน พบว่า ไม่มีสถานะความยากลำบาก เสียชีวิตหรือไม่อยู่ในพื้นที่แล้ว และครัวเรือนเป้าหมายที่ตกหล่น (exclusive error) หมายถึง ครัวเรือนที่มีสถานะความเป็นอยู่ยากลำบาก แต่ไม่มีชื่อในระบบ TPMP ชี้เป้าด้วยเวทีการสอบถามข้อมูลแบบมีส่วนร่วม โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาร่วมกับชุมชน และชี้เป้าจากการสอบถามแบบมีส่วนร่วม

(2) ผลการค้นหาและสอบถามครัวเรือนเป้าหมาย

(2.1) โครงการวิจัยได้ต่อยอดการค้นหา และสอบถามครัวเรือนเป้าหมาย ได้จำนวน 4,638 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 92.76 (เป้าหมาย 100% เท่ากับ 5,000 ครัวเรือน) และจะสอบถามเพิ่มเติมอีก 508 ครัวเรือน

(2.2) จำแนกครัวเรือนเป้าหมายจังหวัดชัยนาทออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ครัวเรือนอยู่ลำบาก จำนวน 1,590 ครัวเรือน (34.28%) ครัวเรือนอยู่ยาก จำนวน 425 ครัวเรือน (9.16%) ครัวเรือนอยู่ได้ จำนวน 1,454 ครัวเรือน (31.35%) ครัวเรือนอยู่ดี จำนวน 1,169 ครัวเรือน (25.20%)

(2.3) จำแนกครัวเรือนเป้าหมายพื้นที่ปฏิบัติการแก้จนออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มพึ่งพิง จำนวน 879 ครัวเรือน (28.29%) กลุ่มรอการพัฒนา จำนวน 1,307 ครัวเรือน (42.07%) และครัวเรือนประกอบการ จำนวน 921 ครัวเรือน (29.64%)

(2.4) ครั้วเรือนเป้าหมายที่รั่วไหล (inclusive error) จำนวน 859 ครั้วเรือน (39.05%) และ ครั้วเรือนเป้าหมายที่ตกหล่น (exclusive error) จำนวน 2,438 ครั้วเรือน (110.82%)

(2.5) จากสถานการณ์ครั้วเรือนเป้าหมาย สามารถจำแนกครั้วเรือนเป้าหมายทุนการดำรงชีพ 5 มิติ ออกเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มอยู่ลำบาก กลุ่มอยู่ยาก กลุ่มอยู่ได้ และกลุ่มอยู่ดี มีสัดส่วนอยู่ลำบาก และอยู่ยาก ร้อยละ 43.44 กลุ่มอยู่ได้และอยู่ดี ร้อยละ 56.55

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 การพัฒนาระบบและกลไกการส่งต่อความช่วยเหลือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนพื้นที่ ส่วนจังหวัดและส่วนกลางอย่างมีประสิทธิภาพให้ได้ 100% มีข้อสรุปสำคัญคือ

(1) ระบบและกลไกการให้ความช่วยเหลือและส่งต่อในระดับพื้นที่

การพัฒนาระบบและกลไกการให้ความช่วยเหลือและส่งต่อในระดับพื้นที่ ดำเนินการบนฐานความคิดที่ว่า ทำอย่างไรที่จะจับคู่ (Matching) ปัญหาความยากจน กับแนวทางการช่วยเหลือในการแก้ไข ปัญหาความยากจนตามภารกิจของหน่วยงาน เพื่อนำไปสู่การจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วนในการส่งต่อความช่วยเหลือให้สอดคล้องกับความต้องการแก้ไขปัญหาความยากจนทั้งระดับบุคคล ครั้วเรือน และระดับพื้นที่ โดยมีการดำเนินการ ดังนี้

(1.1) ศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลภารกิจของหน่วยงานภาคีเครือข่ายการแก้ไขปัญหาความยากจนทั้งในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด มีผลการดำเนินงานดังนี้

(1.1.1) กลไกการดูแลช่วยเหลือ จำแนกกลไกการช่วยเหลือและส่งต่อในพื้นที่เพื่อดูแลคนยากจนออกเป็น 2 ระดับ คือ **กลไกการดูแลช่วยเหลือระดับชุมชน** ผ่านกลไกกลุ่มสวัสดิการประเภทต่าง ๆ ซึ่งมีการให้ความช่วยเหลือ 2 ลักษณะคือ ช่วยเหลือทุกคนในชุมชน และช่วยเหลือเฉพาะคนที่เป็นสมาชิกกลุ่มสวัสดิการชุมชนต่าง ๆ เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชน สภาองค์กรชุมชน กองทุนหมู่บ้าน สถาบันการเงินกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สมาคมพัฒนากิจสงเคราะห์กองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น **ระดับหน่วยงานภาครัฐ** ดำเนินการช่วยเหลือ สงเคราะห์ตามภารกิจของหน่วยงาน ทั้งด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านที่อยู่อาศัย ด้านสุขภาพ และด้านสิทธิ/สวัสดิการ/สงเคราะห์

(1.1.2) **รูปแบบการส่งต่อความช่วยเหลือ** มี 2 รูปแบบ ได้แก่ หน่วยงานขอรายชื่อผู้เดือดร้อน เพื่อช่วยเหลือตามแผนงาน/โครงการของหน่วยงาน โดยผู้นำชุมชนรวบรวมข้อมูลของครั้วเรือน เช่น บ้านเลขที่ ชื่อสมาชิกในครั้วเรือน หมายเลขบัตรประชาชน ปัญหา/เดือดร้อน ส่งให้เทศบาลตำบล/องค์การบริหารส่วนตำบล รวบรวมส่งหน่วยงาน ความต้องการข้อมูลมี 2 ระดับคือ 1) ระดับครั้วเรือน เช่น โครงการบ้านพอเพียงชนบท โครงการซ่อมแซมที่อยู่อาศัย 2) ระดับบุคคล เช่น โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตครั้วเรือนเปราะบางของ โครงการพัฒนาอาชีพ และชุมชนเขียนแผนงาน/โครงการเพื่อขอรับความช่วยเหลือ เช่น การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน การฝึกอาชีพให้กับคนในชุมชน

(1.2) จัดเวทีร่วมกับหน่วยงานเพื่อสำรวจความต้องการ การใช้ข้อมูลเนื้อหา และประเด็นความช่วยเหลือ เพื่อทราบพื้นที่ในการให้ความช่วยเหลือครั้วเรือนเป้าหมายจากผลการสำรวจของโครงการวิจัย

(1.3) วิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพความจน และปัญหา – ความต้องการเร่งด่วน ระบุประเด็นสำคัญ และทางเลือกการดำเนินงานแก้ไขปัญหาความยากจน ของครั้วเรือนเป้าหมาย

(1.4) ส่งต่อข้อมูลและข้อเสนอแก่หน่วยงาน

(1.5) ติดตามผลการดำเนินงานแก้ไขปัญหาความยากจน (Feedback Loop) โดยใช้กลไก นักจัดการข้อมูลชุมชน และภาคีเครือข่ายการแก้ไขปัญหาความยากจน

(2) ผลการส่งต่อความช่วยเหลือของโครงการวิจัยในปีที่ 1 ได้ส่งต่อความช่วยเหลือระยะเร่งด่วน ได้แก่ (1) ซ่อมแซมบ้านไปแล้ว 398 ครัวเรือน (โครงการบ้านพอเพียงชนบท) (2) ส่งต่อรายชื่อผู้เดือดร้อนเข้าสู่ระบบการพัฒนาครัวเรือน ตามโครงการบูรณาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มเปราะบางรายครัวเรือนระดับจังหวัด 617 ครัวเรือน (3) บรรจุแผนงาน/โครงการรองรับการส่งต่อข้อมูลครัวเรือนคนจนเป้าหมายในระดับเทศบาล และจังหวัด ร่วมกับเทศบาลตำบลโพงาม จำนวน 4 โครงการ ได้แก่ 1) โครงการสงเคราะห์ดูแลช่วยเหลือส่งเสริมคนจนที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ 2) โครงการช่วยเหลือคนจนที่เดือดร้อนในเรื่องที่อยู่อาศัย 3) การสนับสนุนระบบสาธารณสุขปฐมภูมิพื้นฐาน 4) โครงการติดตามความเป็นอยู่และดูแลคนด้อยโอกาส คนพิการ ผู้ป่วยติดเตียงให้มีสุขภาพที่ดีขึ้น และ**จังหวัดชัยนาท ภายใต้ภารกิจของ พมจ.** จำนวน 3 แผนงาน ได้แก่ 1) โครงการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ 2) การพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ และ 3) โครงการครอบครัวดีมีภูมิคุ้มกันบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง **สำหรับการส่งต่อความช่วยเหลือในปีที่ 2** มีผลการสำรวจข้อมูลครัวเรือนคนจนเป้าหมายตำบลโพงามตำบลลูก และตำบลหาดอาษา พบว่า มีความต้องการเครื่องอุปโภคบริโภคเพื่อยังชีพมากที่สุด (124 ครัวเรือน) เนื่องจากเป็นผู้สูงอายุ ไม่มีอาชีพ มีภาวะเจ็บป่วย หรือพิการร่วม รองลงมาคือ การส่งเสริมอาชีพ (100 ครัวเรือน) เนื่องจากคนในวัยแรงงานที่สามารถทำงานได้ หรือตกงานจากสถานการณ์ Covid 19 ต้องการมีงานทำ และซ่อมแซมที่อยู่อาศัย (87 ครัวเรือน)

(3) ผลการส่งต่อความช่วยเหลือในปีที่ 2 (1) ส่งต่อข้อมูลครัวเรือนยากจน ให้ พมจ. เพื่อใช้ในการวางแผน พัฒนาคุณภาพชีวิต จำนวน 938 ครัวเรือน และ (2) รวบรวมข้อมูลผลความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำบลโพงาม อำเภอสรรคบุรี ตำบลโพงามตำบลออก อำเภอสรรพยา พัฒนาชุมชน อำเภอสรรพยา

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 การพัฒนาโมเดลแก้งานในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำ มีข้อสรุปสำคัญ ดังนี้

การออกแบบโมเดลแก้งานปีที่ 2 ใช้การประเมินทุนการดำรงชีพของครัวเรือนคนจนร่วมกับการวิเคราะห์บริบทชุมชน (Poverty profile) และกลยุทธ์การเอาตัวรอดของครัวเรือนเป้าหมายร่วมกับ “**นักจัดการข้อมูลชุมชน**” และ “**ชุมชน**” เพื่อจำแนกครัวเรือนเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มพึ่งพิง กลุ่มรอการพัฒนา และกลุ่มประกอบการ และสร้างทางเลือกในการแก้งานที่เฉพาะเจาะจงกับกลุ่มเป้าหมาย

ปฏิบัติการแก้งานคนชัยนาทแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ เป็นผลงานที่เกิดขึ้นจากกระบวนการดำเนินการหลัก 7 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การค้นหาและสอบถามครัวเรือนคนจนเป้าหมายที่แม่นยำ (2) จำแนกกลุ่มเป้าหมายครัวเรือนคนจนตามทุนและศักยภาพ (3) การวิเคราะห์บริบท (Poverty Profile) ให้เห็นถึงบริบทชุมชนและพื้นที่ ที่ส่งผลกระทบต่อความจนและเอื้อต่อการพัฒนาให้พ้นจากความจน (4) การสอบถามข้อมูลแบบมีส่วนร่วม โดยกลไกนักจัดการข้อมูลชุมชนที่โครงการฯ พัฒนาขึ้น (5) การสร้างพื้นที่เรียนรู้และวิเคราะห์ทางเลือกการแก้งาน ร่วมกันระหว่างคนจนและภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ ที่นำไปสู่การออกแบบปฏิบัติการแก้งานที่เหมาะสมกับศักยภาพของครัวเรือนเป้าหมาย (6) การหนุนเสริมการปฏิบัติการแก้งานบนฐานทุนและศักยภาพครัวเรือน

และ (7) การติดตามประเมินผล เพื่อปรับสถานะความจน และออกแบบการพัฒนาที่เหมาะสมกับสถานะในระยะต่อไป

โมเดลแก้จนที่สอดคล้องกับศักยภาพครัวเรือนเป้าหมาย 3 กลุ่ม คือ กลุ่มครัวเรือนพึ่งพิง กลุ่มครัวเรือนรอการพัฒนา และกลุ่มครัวเรือนประกอบการ มีเป้าหมายสำคัญ 2 ประการที่สอดคล้องกับสถานะและศักยภาพครัวเรือนคนจนกลุ่มเป้าหมายตั้งต้น ได้แก่ **ทำให้ครัวเรือนยากจนอยู่ได้** คือ สามารถดำรงชีพขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพ คือ มีอาหารที่เพียงพอ ที่อยู่อาศัยที่แข็งแรง มีสวัสดิการชุมชน และเข้าถึงสวัสดิการรัฐตามสิทธิ **ทำให้ครัวเรือนยากจนอยู่ดี** คือ มีโอกาสในการพัฒนาตนเอง มีทักษะอาชีพ/มีเพิ่มขึ้น มีงานทำและรายได้ รายได้ พัฒนาตนเองเป็นผู้ประกอบการได้

นวัตกรรมแก้จนตามที่เป็นผลจากโครงการวิจัย ได้แก่

(1) ต่อยอด “นวัตกรรมปุ๋ยหมักจากมูลแพะ ปุ๋ยแห่งการให้อาชีพ” วิสาหกิจชุมชนกลุ่มพัฒนาอาชีพตำบลโพงาม ในการตรวจสอบคุณภาพปุ๋ย ถ่ายทอดเทคโนโลยีเครื่องมือสับย่อยทางการเกษตร สนับสนุนการประสานงานภาคธุรกิจในพื้นที่เพื่อรับซื้อผลผลิต และให้สถานที่สำหรับจำหน่ายผลผลิตที่ BizClub Market “ตลาดอินทรีย์ วิถีชัยนาท” และได้รับเงินสนับสนุนเงินอุดหนุนสภาพคล่อง ในระหว่างการผลิตปุ๋ยหมักจากมูลแพะ โครงการวิจัยได้หนุนเสริมวิสาหกิจชุมชนกลุ่มพัฒนาอาชีพตำบลโพงามต่อยอดธุรกิจ เพิ่มสมรรถนะการประกอบการของ Local Enterprises ภายใต้วิกฤตโควิด-19 ภายใต้โครงการธุรกิจปันกัน ได้นำมาต่อยอดจัดซื้อเครื่องอัดเม็ดปุ๋ย เพื่อเพิ่มช่องทางการตลาด รวมถึงการต่อยอดเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ด้วยการนำปุ๋ยหมักผสม

กับดินปลูก จำหน่ายเป็น “ชุดพร้อมปลูก FARM KIT” “ปลูกง่าย ใส่ใจสิ่งแวดล้อม เกื้อกูลชุมชน” ภายใต้แบรนด์ PHO-G

(2) การพัฒนารูปแบบการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ด้วยการเกษตรแปลงรวมเพื่อสร้างรายได้ และการมีงานทำแก่ครัวเรือนเป้าหมาย ภายใต้แนวคิดการลดรายจ่ายในครัวเรือน และเพิ่มรายได้ โดยมี การทำงานร่วมกันของคนในตำบล เกิดข้อตกลงร่วมของครัวเรือนเป้าหมายที่จะใช้พื้นที่ส่วนหนึ่งปลูกผักร่วมกัน ช่วยกันดูแล และผลผลิตที่ขายได้นำเข้าเป็นกองทุนแก้จนคนวัดตึก เพื่อเป็นสวัสดิการสำหรับครัวเรือนพึ่งพิง ที่ไม่สามารถมาทำงานได้ ไม่มีแรงงานในครัวเรือน เกิด “การเกื้อกูลจากชุมชนผ่านครัวเรือนรอกการพัฒนาสู่ ครัวเรือนพึ่งพิง” “ให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี” มีผู้รับประโยชน์จากโครงการ จำนวน 15 ครัวเรือน และ แบ่งปันสู่ครัวเรือนพึ่งพิง 19 ครัวเรือน โอกาสความยั่งยืนเกิดจาก (1) เทศบาลตำบลโพงามนำโครงการปลูกผัก แปลงรวมเข้าสู่แผนพัฒนาตำบล และจัดพื้นที่สำหรับขายบริเวณหน้าเทศบาลให้เป็นการถาวร (2) เจ้าคณะจังหวัด ชัยนาท และสำนักงานพระพุทธศาสนา นำตัวอย่างการปลูกผักแปลงรวมของวัดตึกไปเป็นนโยบายการสร้าง ความมั่นคงทางอาหารให้ครัวเรือนยากจน ขยายผล “หนึ่งตำบล หนึ่งวัด หนึ่งแปลง” (3) ชุมชนให้ใช้เงินกองทุนของ หมู่บ้านในการเช่าพื้นที่สำหรับปลูกผักอย่างต่อเนื่องในปีต่อไป (4) ครัวเรือนเป้าหมายแบ่งรายได้จากการขายผัก ร้อยละ 20 เพื่อเป็นต้นทุนในการเพาะปลูกครั้งต่อไป (5) เพิ่มช่องทางการตลาดโดยขายผ่านระบบไลน์เพิ่มเติมจาก การขายตามหน้าร้าน ทำให้มีกลุ่มลูกค้าหลากหลาย ผักขายหมดทุกวัน

(3) กองทุนข้าวสาร เกิดจากเวทีการสอบถามข้อมูลแบบมีส่วนร่วมระหว่างครัวเรือนเป้าหมาย นักจัดการข้อมูลชุมชน เทศบาล และผู้นำชุมชน ทำให้เห็นสถานการณ์ และความยากลำบากของครัวเรือนพึ่งพิง จึงเกิดข้อเสนอการจัดตั้งกองทุนข้าวสารสำหรับคนจนกลุ่มพึ่งพิงขึ้น โดยมี “คณะทำงานกองทุนข้าวสาร เพื่อการดำรงชีพของตำบลโพงามด้าออก” และ “ข้อบังคับกองทุนข้าวสาร” รวมถึงการเปิดบัญชี “กองทุนข้าวสาร ตำบลโพงามด้าออก” มีการตกลงร่วมกันของคนในตำบล และใช้กลไกของ “นักจัดการข้อมูลชุมชน” “วัด” เป็นจุดเชื่อมต่อต่อความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกมายังครัวเรือนพึ่งพิงซึ่งมีข้อจำกัดในด้านสุขภาพ การเดินทาง ออกไปรับความช่วยเหลือ มีผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการ จำนวน 25 ครัวเรือน 35 คน ความยั่งยืน ของกองทุนเกิดจาก (1) วัด ชุมชน ตำบล รับเป็นวาระร่วมที่จะต้องดูแลครัวเรือนพึ่งพิง เกิดการจัดงาน “ทอดผ้าป่า ข้าวสาร” ของคนในตำบล และระดมทุนจาก “กองทุนหมู่บ้านทั้ง 8 หมู่บ้าน” และ “กองทุนสวัสดิการชุมชน” ร่วมในกองทุนข้าวสาร (2) เทศบาลรับเป็นกรรมการบริหารกองทุนข้าวสารเพื่อการยังชีพของตำบลโพงามด้าออก (3) ท่านเจ้าคณะจังหวัดชัยนาท เห็นข้อมูลคนจน เกิดดำริทอดผ้าป่าข้าวสารจังหวัดชัยนาทเพื่อครัวเรือนยากจน และจะสนับสนุนข้าวสารให้กับวัดในตำบลโพงามด้าออก สำหรับแจกครัวเรือนพึ่งพิง

(4) กองทุนแก้จน ทำหน้าที่เป็น “ไมโครไฟแนนซ์ (Microfinance)” สำหรับครัวเรือนรอกการพัฒนา โดยนำผลกำไรจากการประกอบการของกลุ่มวิสาหกิจแก้จนมาบริหารจัดการร่วม ให้สามารถเข้าถึง แหล่งเงินทุนเพื่อต่อยอดพัฒนาอาชีพ

(5) ช่าง D home: คลังแรงงานคนจน เป็นแนวทางการดำเนินงานเกิดจากข้อมูลความต้องการ ช่างในการซ่อมแซมบ้านที่ทรุดโทรมจากภัยน้ำท่วม รวมถึงการซ่อมแซมบ้านครัวเรือนเป้าหมายที่ได้รับงบประมาณ ค่าวัสดุจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน แต่ยังขาดแรงงานช่างซ่อมแซมบ้าน โดยจับคู่ (Matching) กับคนจน เป้าหมายที่มีทักษะด้านช่าง

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 4 ระบบการหนุนเสริมเพื่อพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายหรือเชื่อมโยงให้เกิดแผนพัฒนาเพื่อการแก้ปัญหาความยากจนระดับพื้นที่/จังหวัดชัยนาท มีข้อสรุป ดังนี้

ระบบการหนุนเสริมเพื่อพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบาย หรือเชื่อมโยงให้เกิดแผนพัฒนาเพื่อการแก้ปัญหาความยากจนระดับพื้นที่ และจังหวัดชัยนาท ประกอบด้วย (1) ระบบฐานข้อมูลศักยภาพหรือทุนสำคัญของครัวเรือนเป้าหมาย (2) ข้อมูลผลการวิเคราะห์โอกาสการพัฒนาของครัวเรือนเป้าหมาย แนวโน้ม และนโยบายสำคัญของพื้นที่ (3) โมเดลแก๊จน ที่สอดคล้องกับศักยภาพครัวเรือนเป้าหมาย และทุนชุมชน และภารกิจหน่วยงาน (4) บันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ร่วมกับภาคีเครือข่ายความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจนระดับพื้นที่อำเภอสรรคบุรี (5) นักจัดการข้อมูลชุมชน นักวิจัย ภาคีเครือข่ายความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจน และเวทีแลกเปลี่ยนภาคีเครือข่ายในพื้นที่ เวทีร่วมกับหน่วยงาน ผลจากระบบการหนุนเสริม มีความร่วมมือในการแก้ปัญหาความยากจนร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ 3 ระดับ คือ ระดับตำบล ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด ดังนี้

(1) ระดับตำบล ได้แก่ เทศบาลตำบลโพงาม อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท มีความร่วมมือใน 2 ประเด็นหลัก คือ (1) บรรจุแผนชุมชนที่ผ่านความเห็นชอบของชุมชนและสภาองค์กรชุมชนตำบลโพงามในแผนพัฒนาตำบลโพงาม โดยใช้ข้อมูลชี้เป้าจากฐานข้อมูลของโครงการ และนายกเทศบาลตำบลโพงามได้ประกาศเป็นนโยบายของเทศบาลเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของพื้นที่ตำบลโพงาม ภายใต้แผนพัฒนาที่ครอบคลุมทั้งด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสาธารณสุข (2) โครงการได้ประสานงานในการปฏิบัติการร่วมกับเทศบาลตำบลโพงามถึงการเชื่อมโยงข้อมูล การติดตาม ประเมินความยากจนโดยใช้กลไกของนักจัดการข้อมูลชุมชน เพื่อให้ฐานข้อมูลของตำบลโพงาม Update และเป็นฐานข้อมูลกลางของชุมชนที่ทุกหน่วยงานสามารถใช้ร่วมกันได้ เทศบาลตำบลและผู้นำชุมชน ตำบลโพงามคำออก และตำบลหาดอาษา อำเภอสรรพยา ประสานงานกับนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลและผู้นำชุมชน สอบทานข้อมูลแบบมีส่วนร่วมโดยนักจัดการข้อมูลชุมชน และออกแบบปฏิบัติการแก๊จน

(2) ระดับอำเภอ อำเภอสรรคบุรี คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตอำเภอ (พชอ.) ได้ยกประเด็นการแก้ไขปัญหาความยากจนขึ้นเป็นประเด็นเร่งด่วนในการขับเคลื่อนงานของ พชอ. และแต่งตั้งผู้แทนจากโครงการวิจัยเป็นคณะทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของอำเภอสรรคบุรี เพื่อเชื่อมโยงข้อมูล และการบูรณาการการทำงานร่วมกันในการแก้ปัญหาความยากจนอำเภอสรรคบุรี อำเภอสรรพยา มีความร่วมมือกับอำเภอสรรพยา (นายประภาส วันเตีย นายอำเภอสรรพยา) ในการสอบทานข้อมูลครัวเรือนคนจนเป้าหมายให้ครบทั้งอำเภอเนื่องจาก ในฐานข้อมูล TPMAAP มีชื่อคนจนเป้าหมายเพียง 3 ตำบล จาก 7 ตำบล และมีคนที่ยากจนจริงแต่ไม่มีรายชื่อในฐานข้อมูล TPMAAP จำนวนมาก แต่มีรายชื่ออดีตนายอำเภอสรรพยา เป็นคนจนเป้าหมายในฐานข้อมูล (inclusion error)

(3) ระดับจังหวัด ได้จัดทำแผนงานจากผลการวิจัย 3 แผนงานได้รับการบรรจุเป็นโครงการสำคัญในแผนพัฒนาจังหวัดชัยนาท ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 -2570) และแผนปฏิบัติราชการประจำปีงบประมาณ 2566 ของจังหวัดชัยนาท โดยความร่วมมือกับ พมจ. และสำนักงานจังหวัด ได้แก่ โครงการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ การพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ และโครงการครอบครัวดีมีภูมิคุ้มกันบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อค้นพบ ข้อเรียนรู้ และการอภิปรายผล

โครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำในพื้นที่จังหวัดชัยนาท มีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนการจัดทำระบบข้อมูลความยากจนและติดตามการช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาความยากจน และหนุนเสริมกลไกพัฒนาพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจนของจังหวัดชัยนาท และใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ฐานข้อมูลคนจนจากระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (Thai People Map and Analytics Platform – TPMAP) ร่วมกับแนวคิด “ระบบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน” (Sustainable livelihoods) ที่มุ่งหาความเข้าใจที่ตรงและถูกต้องตามความเป็นจริงในเรื่อง “ศักยภาพของคน” ในการแปลงสินทรัพย์หรือต้นทุนที่มีอยู่เพื่อผลลัพธ์ในการดำรงชีพที่ดีขึ้น เป็นฐานคิดสำคัญในการพัฒนาเครื่องมือ แนวทางและวิธีการดำเนินงาน

โครงการฯ ให้ความสำคัญกับ “ความถูกต้องของข้อมูลคนจน” ด้วยเชื่อว่า จุดเริ่มต้นของการแก้ไขความยากจน ต้องมาจาก “กระบวนการค้นหาคนจนที่แม่นยำ” ที่ทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง มีคุณภาพ จึงจะนำไปสู่ “ปฏิบัติการแก้จนแบบเบ็ดเสร็จ” ได้ นั่นคือ ต้องพัฒนากระบวนการค้นหาให้มีคุณภาพ สามารถค้นพบคนจนที่ต้องได้รับการช่วยเหลือจริง ๆ โดยความเห็นพ้องร่วมกันของทั้งตัวคนจนและคนชุมชน ตลอดจนหน่วยงานในพื้นที่ จึงจะนำไปสู่การร่วมมือกับทุกภาคส่วนพื้นที่ออกแบบปฏิบัติการแก้จนได้ตรงกับฐานทุนและศักยภาพของครัวเรือนคนจน และศักยภาพในการสนับสนุนการแก้ไขปัญหาคความยากจนของชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ และทำให้สามารถแก้ไขปัญหาคความยากจนได้อย่างต่อเนื่องและเบ็ดเสร็จ

ข้อค้นพบและบทเรียนที่ได้จากการทำงานวิจัย มีดังนี้

1. กระบวนการค้นหาคนจนที่แม่นยำ เป็นกระบวนการการดำเนินงานที่ทำให้ค้นพบ “คนจนจริงในปัจจุบัน” แยกคนจนไม่จริงออกจากระบบข้อมูลได้ เป็นที่ยอมรับในข้อมูลและกระบวนการค้นหา จากทั้งตัวคนจน คนในชุมชน และหน่วยงานในพื้นที่ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนดำเนินการเพื่อแก้ไขความยากจนได้จริง โดยกระบวนการค้นหาคนจนแม่นยำนี้ ให้ความสำคัญกับ **การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ในกระบวนการค้นหาคนจน** ตั้งแต่การออกแบบกระบวนการค้นหา การสำรวจข้อมูล และการสอบทานข้อมูลคนจน การมีตัวชี้วัดความยากจนที่ยอมรับร่วมกัน ของทั้งคนจน ชุมชน และหน่วยงาน ที่ทำให้สามารถระบุตัวคนจนจริงออกมาได้ และแยกคนจนไม่จริงออกจากระบบข้อมูล จากกระบวนการดังกล่าว โครงการวิจัย พบเห็นช่องว่างของระบบข้อมูลภาครัฐ จากกระบวนการสอบทานข้อมูลในระดับชุมชน ที่ทำให้พบคนจนตกหล่น (Exclusion error) และคนจนรั่วไหล (Inclusion error) จำนวนมาก

2. องค์ประกอบสำคัญของกระบวนการค้นหาคนจนแม่นยำ ที่ทำให้โครงการฯ ค้นพบคนจนจริง ทั้งคนที่ตกหล่นจากระบบ และคนที่รั่วไหลเข้ามาในระบบได้ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่

(1) เครื่องมือค้นหาและบ่งชี้ความยากจน-คนจน ที่พัฒนาขึ้นบนฐานคิด “ระบบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน” (Sustainable livelihoods)

(2) กลไกค้นหาที่มีประสิทธิภาพ คือ กลไกนักจัดการข้อมูลชุมชน และเวทีชุมชนวิเคราะห์ข้อมูลและสอบทานข้อมูลคนจน-ครัวเรือนยากจน

(3) กระบวนการค้นหาและสอบทานที่มีคุณภาพ มีการดำเนินงานหลัก 5 ขั้นตอน ได้แก่ (3.1) พัฒนานักจัดการข้อมูลชุมชน ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ให้มีทักษะ (ก) กระบวนการจัดเก็บข้อมูล และ (ข) วิเคราะห์ข้อมูลชุมชน (3.2) พัฒนาตัวชี้วัดความยากจน-คนจน เพื่อให้สามารถบ่งชี้ “คนจนจริงที่ยอมรับร่วมกัน” โดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในพื้นที่คือ เกณฑ์บ่งชี้ครัวเรือนยากจนที่ยังไม่พบในระบบข้อมูล (Exclusion Error) และเกณฑ์บ่งชี้ครัวเรือนเป้าหมายที่เป็น

ครัวเรือนไร้ไหล (Inclusion error) (3.3) พัฒนาแบบสำรวจที่ประกอบด้วย ข้อมูลครัวเรือนคนจนเป้าหมาย ตามฐานคิดระบบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน และปัญหาและความต้องการเร่งด่วน เพื่อให้สามารถให้ความช่วยเหลือเร่งด่วน หรือส่งต่อความช่วยเหลือตามภารกิจของหน่วยงาน (3.4) สำรวจและประมวลผล ที่ตั้งต้นมาจากฐานข้อมูลคนจนเป้าหมายตามระบบ TPMPAP ประกอบกับการชี้เป้าครัวเรือนคนจนเป้าหมายเพิ่มเติมโดยผู้นำชุมชนและชุมชนเพิ่มเติม (3.5) เวทีชุมชนวิเคราะห์และสอบทานข้อมูลคนจน-ครัวเรือนยากจน ที่ดำเนินการโดยนักจัดการข้อมูลชุมชนร่วมกับทีมวิจัย โดยต้องมีผู้เข้าร่วมเวทีที่สำคัญคือ ครัวเรือนยากจนกลุ่มเป้าหมาย ผู้นำและแกนนำชุมชน ตลอดจนหน่วยงานในพื้นที่

3. ปฏิบัติการแก้จนแบบเบ็ดเสร็จ มีข้อเรียนรู้ 4 เรื่องสำคัญ ได้แก่

(1) **ฐานคิดที่ต้องมี** ฐานคิดสำคัญของปฏิบัติการแก้จนแบบเบ็ดเสร็จ คือ ต้องออกแบบกระบวนการพัฒนาที่สอดคล้องกับศักยภาพหรือทุนเดิมและความต้องการการพัฒนาตนเองของคนจนกลุ่มเป้าหมาย ตลอดจนศักยภาพในการสนับสนุนการพัฒนาของชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่ ให้สามารถนำพาคนจนเป้าหมายให้พ้นจากสถานการณ์ที่เผชิญอยู่ ด้วยปฏิบัติการที่หลากหลาย นำไปสู่การเพิ่มทุนมนุษย์ทั้ง 5 มิติที่มากขึ้น จนเพียงพอที่จะพ้นจากความยากจนได้อย่างยั่งยืน

(2) **“5 เรื่องควรเข้าใจก่อนไปต่อ”** ก่อนการออกแบบกระบวนการพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพและศักยภาพคนจนและบริบทพื้นที่ ได้แก่ (2.1) ศักยภาพครัวเรือนเป้าหมาย (2.2) ปัญหาและกลยุทธ์ดำรงชีพ (2.3) ความต้องการพัฒนาตนเองของคนจนกลุ่มเป้าหมาย (2.4) ศักยภาพของชุมชนและหน่วยงานในการสนับสนุนการพัฒนา (2.5) การส่งเสริมการรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมหรือประกอบการ

(3) **ออกแบบการพัฒนาให้โดนใจ** คือ ทำให้เป็นปฏิบัติการแก้จนที่สามารถสนองความต้องการพัฒนาของคนจนกลุ่มเป้าหมายได้ สนับสนุนการใช้ทุนชุมชนในการพัฒนา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาได้ตามภารกิจหน่วยงาน

(4) **รูปธรรมปฏิบัติการแก้จนแบบเบ็ดเสร็จ** มีเป้าหมายสำคัญ 2 ประการ ที่สอดคล้องกับสถานะและศักยภาพครัวเรือนคนจนกลุ่มเป้าหมายตั้งต้น ได้แก่

(4.1) ทำให้ครัวเรือนยากจนอยู่ได้ คือ สามารถดำรงชีพขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพ คือ มีอาหารที่เพียงพอ ที่อยู่อาศัยที่แข็งแรง มีสวัสดิการชุมชน และเข้าถึงสวัสดิการรัฐตามสิทธิ

(4.2) ทำให้ครัวเรือนยากจนอยู่ดี คือ มีโอกาสในการพัฒนาตนเอง มีทักษะอาชีพ/มีเพิ่มขึ้น มีงานทำและรายได้ รายได้ พัฒนาตนเองเป็นผู้ประกอบการได้